

När hjälten är en kvinna

En jämförande analys av huvudkaraktärerna i Hungerspelen
och Divergent

Frida Lönnroos

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Film och television
Identifikationsnummer:	
Författare:	Frida Lönnroos
Arbetets namn:	När hjälten är en kvinna: en jämförande analys av huvudkaraktärerna i Hungerspelen och Divergent
Handledare (Arcada):	Saara Cantell
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Hungerspelen har under 2010-talet nått stora framgångar. Med Katniss Everdeen (Jennifer Lawrence) i spetsen har böckerna och filmerna gjort succé. De kvinnliga hjältefigurerna är få i Hollywood och Katniss Everdeen har blivit hyllad som ett exempel på en lyckad kvinnlig protagonist. Vad är det som gör henne till en bra hjältefigur?</p> <p>Undersökningen är en kvalitativ studie där karaktären Katniss Everdeen jämförs med karaktären Tris Prior (Shailene Woodley) från Divergent. Båda två hamnar i positioner de inte väljer själva. Katniss Everdeen blir en symbol för den stundande revolutionen och Tris Prior får veta att hon är en divergent. Hon passar inte in i någon av samhällets grupperingar utan är efterlyst och hotad till livet. Metoden som används i arbetet är feministisk filmteori. Syftet med undersökningen är att visa vad som skapar en självständig kvinnlig hjältefigur. Hur påverkar den manliga blicken vår syn på karaktärerna? Undersökningens resultat är att Katniss Everdeen står utanför den manliga blicken och är en aktiv karaktär som gör sina egna val. I Tris Priors fall finns det en manlig karaktär, Four (Theo James) som både figurerar som Tris Priors läromästare och pojkvän. I Divergent existerar den manliga blicken.</p> <p>Mina förhoppningar om arbetet är två. För det första att på ett enkelt sätt peka ut hur den manliga blicken fungerar i en film och för det andra vill jag inspirera filmskapare att i framtiden skapa aktiva, kvinnliga hjältefigurer.</p>	
Nyckelord:	hjelte, hjältefigur, protagonist, feministisk filmteori, den manliga blicken
Sidantal:	434
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	28.5.2015

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Film and television
Identification number:	
Author:	Frida Lönnroos
Title:	When the hero is a women: An analysis of the main characters in The Hunger Games and Divergent
Supervisor (Arcada):	Saara Cantell
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>The Hunger Games trilogy has since the first book in 2008 developed into something big. With Katniss Everdeen (Jennifer Lawrence) in the lead the movie versions of the books have led to success. In Hollywood the female heroines are rare and Katniss Everdeen has often been mentioned as an good example of a successfully portrayed female protagonist. What makes her that good?</p> <p>The analysis is a qualitative research where Katniss Everdeen is compared with the character Tris Prior (Shailene Woodley) from the trilogy Divergent. Both Everdeen and Prior end up in positions they do not choose for themselves. Everdeen becomes a symbol for the coming revolution and Prior gets to know that she is a Divergent. She does not fit in to the society's categories. She is wanted and her life is threatened. The analysis has feminist film theories as the method.</p> <p>The purpose of this paper is to show how an independent, female heroin is made. How does the male gaze affect our view on the characters? The result of this analysis is that Katniss Everdeen stands outside of the male gaze and is an active character that makes her own choices. In Divergent there is a male character, Four (Theo James), who functions as Tris' instructor and boyfriend. In Divergent the male gaze is existing.</p> <p>This paper can hopefully function as a guide how the male gaze works and inspire filmmakers to create active female heroines in the future.</p>	
Keywords:	Hero, heroin, main character, feminist film theory, the male gaze
Number of pages:	43
Language:	Swedish
Date of acceptance:	28.05.2015

INNEHÅLL

1. INLEDNING	6
1.1 Syfte och frågeställning	7
1.2 Material och metod.....	7
1.2.1 Sammandrag av Hungerspelen och Katniss Everdeen	9
1.2.2 Sammandrag av Divergent och Tris Prior	11
1.3 Avgränsning	13
1.4 Förklaringar av benämningar	13
2 FEMINISTISK FILMTEORI	15
2.1 Feminismens tre vågor.....	15
2.2 Feministisk filmteori.....	16
2.2.1 Den manliga blicken.....	16
2.3 Kritik mot feministisk filmteori.....	17
3 ANALYS	19
3.1 Utvald sekvens ur Hunger Games	19
3.1.1 Referat	19
3.1.2 Analys	20
3.1.3 Katniss Everdeen	22
3.1.4 Den manliga blicken.....	23
3.1.5 Sexuell anspelning och objektifiering	24
3.1.6 Kvinnlig representation i Hungerspelen	25
3.2 Utvald sekvens ur Divergent	26
3.2.1 Referat	26
3.2.2 Analys	27
3.2.3 Tris Prior.....	30
3.2.4 Den manliga blicken.....	31
3.2.5 Sexuell anspelning och objektifiering	32
3.2.6 Kvinnlig representation i Divergent	34
3.3 Jämförande analys.....	34
4 DISKUSSION OCH Slutord.....	36
Källor / References	38
Bilagor	41

Figurer

Figur 1. Filmaffischer för The Hunger Games och Divergent.....	8
Figur 2. Katniss tvättar Peetas sår. (Hunger Games).....	20
Figur 3. Katniss vilar mot Peetas bröst. (Hunger Games).....	21
Figur 4. Katniss tar sin systers plats i hungerspelet. (Hunger Games).....	22
Figur 5. Katniss och hennes vän Gale. (Hunger Games).....	25
Figur 6. Rue är död och Katniss hedrar henne. (Hunger Games).....	26
Figur 7. Tris blir attackerad av tre svartklädda män. (Divergent).....	27
Figur 8. Four fajtas med de som attackerade Tris. (Divergent).....	27
Figur 9. Four ger Tris sin tröja. (Divergent).....	28
Figur 10. Four iakttar Tris när hon tränar slag mot boxningssäcken. (Divergent).....	31
Figur 11. Tris och Fours första romantiska möte. (Divergent).....	32
Figur 12. Tris skräckscenario. Four försöker våldta Tris. (Divergent).....	33
Figur 13. Flickor ställs mot pojkar i ringen hos De tappra. (Divergent).....	34

Tabeller

Tabell 1. Böckerna och filmernas utgivningsår.....	8
--	---

1. INLEDNING

Min senaste födelsedag firade jag ensam i biografen Kinopalatsi. Eller helt ensam var jag inte, för mitt sällskap fanns på bioduken. Att se de senaste *Hunger Games*- filmerna på egen hand har blivit en tradition för mig. Ingen fiktiv karaktär på bioduken har någonsin berört mig så mycket som Katniss Everdeen. Ingen karaktär har någonsin gett mig så mycket hopp och en känsla av identifikation.

Att kvinnor utgör halva jordens befolkning märks inte av i filmvärlden och medierna. Endast 12% av de 100 mest sedda filmerna under år 2014 hade en kvinnlig protagonist. Det enligt en undersökning som gjordes på ett universitet i San Diego. (Lauzen 2015a) Med mitt arbete vill jag berätta varför karaktärer som Katniss Everdeen behövs och är viktiga. Jag vill visa hur hon skiljer sig från andra kvinnliga karaktärer och är en självständig, oberoende och mänsklig kvinnlig karaktär som både gråter och skrattar. Katniss Everdeen handlar utifrån sitt hjärta och behöver ingen man. Hon blir inte ifrågasatt för att hon är kvinna. På flera sätt ser jag Katniss Everdeen som en förebild. Hon är ett föredöme för alla barn och ungdomar som ser på filmerna och lär dem att stå upp för sig själv. I filmen blir hon en ikon för revolutionen. Hon ger Panems invånare hopp och kämpaglöd. Och till sist tror jag att hon inspirerar till ett jämställt filmskapande och är en förebild när nya fiktiva hjältinnor ska utvecklas.

Enligt min uppfattning är vår västerländska filmvärld för det mesta könsstereotypisk och heteronormativ. I mitt arbete kommer jag, i enlighet med den feministiska filmteorin, att använda mig av en binär könsuppfattning. Jag kommer alltså utgå ifrån att alla karaktärer är antingen män eller kvinnor. Jag är dock medveten om att det är möjligt att identifiera sig på andra sätt. På grund av mitt forskningsmaterial utgår jag också från att huvudkaraktärerna jag analyserar är heterosexuella.

Det sägs att man ska undersöka något som ligger en varmt om hjärtat och som är aktuellt. Det gör jag i min forskning. Jag är verkligen intresserad av mitt ämne och Hungerspelen som kom ut under 2010- talet är en succé. Ämnet är så aktuellt att den sista filmen inte kommit på bio ännu.

1.1 Syfte och frågeställning

Jag anser att det finns för få hjältinnor i populärkulturen. Jag vill ta reda på vad som definierar en bra kvinnlig hjältinna och hur den manliga blicken hittas i praktiken. För min analys kommer jag använda mig av filmerna *Hunger Games* och *Divergent*. Min tes är att filmens två hjältinnor framställs på olika sätt. Medan Katniss är självständig och aktiv är Tris en mer passiv hjälte. Den manliga blicken finns närvarande i *Divergent* som handlar mer om kärlek och kärleksförhållanden. I teoriavsnittet förklaras vad den manliga blicken betyder. Jag kommer analysera varför Katniss är en mer självständig hjälte än Tris.

I min forskning lyfter jag upp betydelsefulla ämnen och begrepp inom feministisk filmteori. Jag beskriver hur den manliga blicken fungerar i praktiken och hur en självständig kvinnlig karaktär skapas.

- Existerar den manliga blicken i *Hunger Games* och *Divergent*?
- Vilka egenskaper har Katniss Everdeen och Tris Prior? Har de karaktärsdrag som är kvinnlig förknippade?

1.2 Material och metod

I mitt arbete har jag valt att analysera Katniss Everdeen från *Hungerspelen* och Tris Prior från *Divergent*.

Hungerspelen är en dystopi och en science fictionserie som är skriven av Suzanne Collins. Den första boken i serien kom ut 2008 och den tredje och sista delen kom ut 2010. Hungerspelen har blivit en stor succé och böckerna finns på 51 språk och har tryckts i 65 miljoner exemplar (*The Hunger Games Trilogy* 2015). Filmerna är gjorda i Hollywood av produktionsbolaget Lionsgate. Den första filmen kom ut år 2012 och den sista väntas komma ut på hösten 2015. Som ett exempel på seriens popularitet kan nämnas att film nummer två, *Hunger Games: Catching Fire* var den andra mest sedda filmen i USA och Kanada under år 2013 (*Theatrical Market Statistics* 2013 2014).

Divergent är också en dystopisk science fictionserie som kom ut på 2010-talet. Författaren heter Veronica Roth och det finns tre böcker i serien. *Divergent* finns också som film och produktionsbolaget bakom är Summit Entertainment/Lionsgate tillsammans med Red Wagon Entertainment.

Orsaken varför jag har valt att jämföra Katniss Everdeen med just Tris Prior är för att *Hungerspelen* och *Divergent* är lika varandra i flera avseenden. Katniss och Tris är båda unga kvinnor som kämpar mot orättvisor i världen. De har inte valt sina öden själva men är betydelsefulla i kampen för rättvisa. De världar som finns i filmerna har också likheter. Båda historierna utspelar sig till exempel i ett framtida USA. Krig och förstörelse har satt sina spår i världen och samhällena är avgränsade och befolkningen indelad i grupper.

Tabell 1. Böckerna och filmernas utgivningsår.

Hungerspelen, böcker	Divergent, böcker	Hungerspelen, filmer	Divergent, filmer
Hungerspelen, 2008	Divergent, 2011	Hunger Games, 2012	Divergent, 2014
Hungerspelen: Fatta eld, 2009	Insurgent, 2012	Hunger Games: Catching Fire, 2013	Insurgent, 2015
Hungerspelen: Revolt, 2010	Allegiant, 2013	Hunger Games: Mockingjay part 1, 2014	<i>Allegiant: Part 1</i> , 2016
		<i>Hunger Games: Mockingjay part 2</i> , 2015	<i>Allegiant: Part 2</i> , 2017

Figur 1. Filmaffischer för The Hunger Games och Divergent. (Lionsgate & Summit Entertainment.)

1.2.1 Sammandrag av Hungerspelen och Katniss Everdeen

Den sextonåriga Katniss Everdeen bor i landet Panem med sin mor och lillasyster. Efter inbördeskriget blev Panem indelat i 12 distrikt och det är i distrikt nummer 12 som Katniss bor. Katniss far jobbade i distriktets kolgruvor tills han dog i en stor gruvolycka för fem år sen. Katniss har sedan dess tagit hand om sin mor och lillasyster Prim eftersom hennes mor föll i en svår depression.

Katniss går i skolan men om morgnarna och på helgerna brukar hon och hennes enda vän Gale jaga i skogen. Fast det är förbjudet så rör de sig i skogen utanför distriktets gräns och gör affärer med byborna. Katniss beskrivs som en fåordig och ganska surmulen flicka som inte är ute efter att behaga andra. Hon värnar om sin lillasyster Prim som är gladlynt och försiktig. Både Prim och hennes mor är naturliga helare som gör egna mediciner av örter och hjälper bybor.

I Panems huvudstad lever folket i lyx och flärd medan invånarna i resten av distrikten svälter och arbetar ihjäl sig för att kunna förse huvudstaden med mat, kol och lyxprodukter. Medan presidenten Snow pratar om fred och hur viktigt det är att samarbeta så pyr missnöjet under ytan. Presidenten och hans följe ser till att hålla revolutionen under ytan genom strikta regler och offentliga avrättningar och genom att ordna hungerspelen. Varje år utses en pojke och en flicka mellan 12 och 18 år från varje distrikt som deltagare i hungerspelen. De tävlar mot varandra i en arena tills det bara finns en överlevande kvar. Det innebär råa mord under svåra förhållanden. Spelledaren styr spelen genom att sätta in faror så som eld och övernaturliga rovdjur. Spelen filmas och sänds direkt i alla distrikt.

– May the odds be ever in your favor.

Hunger Games, 2012

På slåtterdagen sker utlottningen av spelarna. Då samlas alla på torget. När Prim blir vald som spelare tar Katniss hennes plats. Som motspelare får Katniss bagarsonen Peeta Mellark. Även om Peeta har flera syskon är ingen villig att ta hans plats.

Katniss Everdeen får lov att ta ett snabbt farväl av sin familj innan hon beger sig till huvudstaden för att förbereda sig för spelet. I tåget lär hon känna Peeta och deras handledare Haymitch. Haymitch är en alkoholiserad medelålders man som vunnit hungerspelen för flera år sedan. I huvudstaden piffas de upp med hårborttagningar och smink. De har var sin personliga stylist och i Katniss fall är det Cinna. Hungerspelen är den största evenemanget under året och alla i huvudstaden följer med tävlingen. Det ordnas pratshower som visas direkt i hela nationen. Där bekänner Peeta att han har känslor för Katniss, vilket kommer som en överraskning för henne och alla andra.

Ute på arenan slår Peeta ihop sig med spelets tuffaste gäng, karriärister. De kommer från distrikt 1 och distrikt 2 och är tränade att döda för att klara sig bra i hungerspelen. Katniss tror att Peeta förråder henne medan han i själva verket försöker skydda henne och sig själv. Hon faller ett getingbo på spelarna medan de sover och Peeta kommer tillbaka för att rädda henne. När Peeta är döende räddar Katniss hans liv. Katniss låtsas att hon är kär i honom för att bli omtyckt av huvudstadens rika sponsorer.

Rue är en ung flicka från distrikt 11 som också finns på arenan. Hon överlever genom att klättra i träd och hålla sig undan karriäristerna. Hon slår ihop sig med Katniss och de beslutar sig för att förstöra karriäristernas matförråd. Katniss skyddar Rue och när Rue blir dödad så sörjer Katniss henne och ställer till med en begravning med blommor. Det resulterar i kravaller i distrikt 11. Katniss medmänsklighet är första steget som behövs för en revolution.

Under spelets gång ändras reglerna angående en vinnare. Nu kan två spelare från samma distrikt vinna om de är de sista kvar. När Katniss och Peeta slutligen är de enda spelarna i liv så ändras reglerna igen och bara en vinnare kan koras. Både Katniss och Peeta vägrar försöka döda varandra så de hotar att ta livet av sig själva genom att äta det giftiga bäret nattskatta. Just före de hinner kasta in bären i munnen så hör de spelledarens röst som säger att de får dela på vinsten. Att de båda hellre valde döden framför att försöka mörda varandra provocerar presidenten Snow som tycker att Katniss uppmanar folket till revolt. Han blir Katniss värsta fiende.

1.2.2 Sammandrag av Divergent och Tris Prior

Beatrice Prior är sexton år och huvudpersonen i *Divergent* som är en dystopi som utspelar sig i framtidens Chicago. Människorna som bor i staden är övertygade om att de är de enda överlevande i hela världen och att allt som finns utanför stadens murar är en farlig plats.

För att hålla ordningen i staden är alla invånare indelade i fem grupper med olika uppgifter. Grupperna kallas falanger. Beatrice, hennes bror Caleb och föräldrarna Andrew och Natalie Prior tillhör De osjälviska. De förespråkar osjälviskhet och enkla liv. De undviker speglar och hjälper de falanglösa som är utstötta ur samhället. De osjälviska har alltid styrt staden på grund av sin vilja att göra rätt. De utmanas dock av De lärda som med ledaren Jeanine Matthews i spetsen sprider propaganda och rykten för att få makten av De osjälviska.

När stadens ungdomar är sexton år testas de för att ta reda på vilken falang de tillhör. När Beatrice har testat sig berättar testledaren att hennes testresultat är ogiltiga eftersom hon passar in i alla grupper. Hon är en divergent.

Vid valet av falang väljer Beatrice De tappra och Caleb går till De lärda. De kan aldrig byta tillbaka så deras val chockerar deras föräldrar. De tappra är en falang som fungerar som stadens poliser och vakter. Beatrice byter namn till Tris och lär sig att strida och hantera vapen. För att bli godkänd som en av De tappra ska hon klara av en testperiod på några veckor. De som ligger sämst till i rankningen i slutet av perioden faller ur gruppen och blir falanglös. Tris är klen och otränad så hon jobbar hårdare än de andra för att inte bli utsparkad. Att hon sedan så snabbt blir bättre väcker misstanke hos de andra i falangen. Hon kan inte avslöja sitt riktiga jag eftersom De lärda jagar och dödar divergenter för de anser att de utgör ett hot mot systemet.

*“I feel like someone breathed new air into my lungs.
I am not Abnegation. I am not Dauntless. I am Divergent.”*

Tris Prior ur *Divergent*, 2011

En dag blir Tris utsatt för ett mordförsök. Några av hennes manliga klasskamrater försöker skuffa ut henne för ett stup. Hon klarar sig tack vare Four som kommer till hennes undsättning.

De tappras nykomlingar har två instruktörer som utmärker sig. Eric och Four. Tris och Four inleder ett förhållande. Four är också en divergent. Han är en kylig och hård person som inte visar känslor men i motsats till Eric så är han god. Eric hjälper Jeanine Matthews att skapa en armé av De tappra genom att ge dem ett serum som sätter dem i trans. Armén beger sig ut för att döda alla som tillhör De osjälviska. Divergenter påverkas inte av serumet så Tris och Four låtsas till en början vara i hypnosen. De blir avslöjade och Tris lyckas fly tack vare sin mor Natalie Prior. Tillsammans tar de sig till De osjälviskas gömställe. På vägen tvingas Tris skjuta sin vän Will. Natalie Prior blir skottskadad och dör.

Tris och några från De osjälviska åker för att stänga av maskinerna som har satt De tappra i trans. Tris far dör i striderna på De tappas område. Tris hittar Four som är i hypnos och som försöker döda henne. Tris lyckas rädda honom och tillsammans väcker de armén och stoppar attacken genom att förstöra Jeanines Matthews simuleringsapparater.

1.3 Avgränsning

Jag har avgränsat mitt arbete genom att bara analysera två kvinnliga hjältar. Jag hade också kunnat välja flera andra kvinnliga huvudkaraktärer från olika tidsperioder, men resultatet i forskningen hade blivit svårare att jämföra om historierna och karaktärerna hade varit så olika varandra. I skrivande stund har inte alla filmer i serierna kommit ut, så därför begränsar jag mitt arbete till att bara analysera de första filmerna från respektive trilogi. Jag har valt ut en sekvens eller scen ur filmerna som jag fördjupar mig i extra mycket.

Som teori till mitt arbete har jag valt feministisk filmteori. Det finns en hel del olika inriktningar inom teorin och som avgränsning har jag valt att fokusera på den mest kända teoretikern, Laura Mulvey.

I Hungerspelen finns mycket intressanta aspekter som man kunde ta fasta på och forska i. Till exempel influenserna som tagits från det antika Grekland och romarriket. Också hur huvudkaraktärernas sexualitet framställs eller inte framställs kunde bli ett intressant forskningsarbete.

1.4 Förklaringar av benämningar

De svenska böckerna heter Hungerspelen och det är benämningen jag använder för dem och för hela serien i stort. Filmernas ursprungliga titel är *The Hunger Games* men är på svenska förkortat till *Hunger Games*. Därför pratar jag om *Hunger Games* när jag syftar på den första filmen. Själva spelet som Katniss Everdeen deltar i är hungerspelet med liten begynnelsebokstav.

I Divergent-serien har de svenska böckerna och filmerna samma titel så jag kommer vara tydlig med ifall jag syftar på boken eller filmen.

Tris Prior använder sitt riktiga namn Beatrice i början av filmen, men byter namn till Tris när hon kommer till falangen De tappra. I mitt arbete använder jag namnet Beatrice när hon inte valt sin falang än. Jag kommer nämna Tris och Katniss vid deras förnamn.

2 FEMINISTISK FILMTEORI

Det var på 1970-talet som feminismen kom in i filmvärlden. Laura Mulvey skrev år 1975 den kända essän *Visual Pleasure and Narrative Cinema* som publicerades i den brittiska tidskriften *Screen*. Artikeln anses fortfarande höra till de mest kontroversiella i filmhistorien.

Mulvey myntar i sin artikel uttrycket *male gaze* – den manliga blicken. Populärkulturens filmer är gjorda med tanke på männens fantasier och njutningar. De ska ses på ur ett manligt perspektiv. Kvinnor i filmer gestaltas på ett sätt som är till för att behaga den heterosexuella mannen. När Mulveys artikel publicerades för trettio år sedan fick den stor genomslagskraft. Fortfarande innehåller den poänger som är relevanta. Ett nytt tankesätt skapades kring film och efter Mulveys essä dök det upp fler forskare som skrev om film. Exempel på andra författare inom feministisk filmteori är Mary Ann Doane, Kaja Silverman och Carol Clover.

2.1 Feminismens tre vågor

Feminism är en ideologi med rötterna bak till 1800- och 1900-talet då suffragetterna i England och USA kämpade för kvinnors rättigheter. Sedan dess har feminismen existerat i vårt samhälle i olika former. Den feministiska rörelsen delas ofta upp i tre vågor, med fokus på tre olika teman. Som Lena Gemzöe skriver år 2014 i sin bok *Feminism* består feminismen inte av en enhetlig rörelse utan flera olika. I samma bok definierar Gemzöe en feminist som "...en person som anser 1) att kvinnor är underordnade män och 2) att detta förhållande bör ändras." (Gemzöe 2014 s. 16)

Den första vågen av feminism startade i mitten på 1800-talet. Feministerna stred för rätten att rösta, utbilda och försörja sig själv. Andra vågens feminism dök upp på 1960-talet då kvinnor i väst kämpade för social och ekonomisk jämlikhet. I och med p-pillrets uppkomst kunde kvinnan medvetet förhindra graviditeter. Också abortfrågan väcktes då. Det var under den här tiden som feministisk filmteori fick sin början.

Tredje vågens feminism inleddes på slutet av 1990-talet och pågår enligt vissa ännu i dag. Den senaste vågens feminism kritiserar de föregående rörelsernas strikta uppdelning av vad en man och kvinna är. Feminismen har öppnat upp för HBTQI-frågor. Förutom kvinnofrågor belyser man också homosexuellas, trans-, queer- och interkönade personers rättigheter och ställning i samhället. Förutom detta tar tredje vågens feminism också intersektionalitet i beaktande. Det är inte bara könet som är av betydelse, utan också klass och ras. (Gemzöe 2014 s. 151 ff.)

2.2 Feministisk filmteori

I det här kapitlet ska jag lyfta upp hur den feministisk filmteorin fick sin början, vad den bygger på och vad den fått kritik för. Som bilaga finns en lista med en beskrivning av andra begrepp som är väsentliga inom feministisk filmteori.

2.2.1 Den manliga blicken

Teorin om den manliga blicken (*the male gaze*) i filmvärlden utvecklades av Laura Mulvey på 1970-talet. Några år innan Mulvey kom John Berger med uttrycket *the gaze* i sina forskningar om konst. Boken *Ways of Seeing* (1972) väckte stor uppmärksamhet och Mulvey blev inspirerad av hans teorier. Berger undersökte hur kvinnor avbildades i västerländska målningar och hur trenden med att porträttera nakna kvinnokroppar sedan fortsatte över till fotokonsten. Han ifrågasatte att kvinnor blir objekten och männen iakttar och skapar.

"Men look at women. Women watch themselves being looked at. This determines not only most relations between men and women but also the relation of women to themselves."

John Berger, *Ways of Seeing*, 1972

Att filmvärlden dominerades och fortfarande domineras av män innebär att filmerna är gjorda ur ett manligt perspektiv. Filmerna handlar om män och är gjorda för män. (Mulvey 1975). Av Hollywoods regissörer, producenter och manusförfattare är män i

majoritet. Bakom de 250 populäraste filmerna under år 2014 är endast 7 % av regissörerna kvinnor. (Lauzen, 2015b).

Den manliga blicken baserar sig på att en film har tre betraktare. Karaktärerna i filmen, kameran och publiken som ser på filmen. Dessa tre kan ge upphov till den manliga blicken. Karaktärerna i filmen ser på varandra, kameran ger sin version av händelserna och publiken tolkar filmen på sitt sätt och drar slutsatser utifrån vad de ser genom linsen och i skådespelet. Den manliga blicken uppkommer när alla tre tar rollen som en heterosexuell, manlig betraktare.

Karaktären som äger blicken är subjektet, medan den betraktade blir ett objekt. Den manliga blicken resulterar i passiva kvinnliga karaktärer som finns till för männens njutning. (Mulvey) Den manliga blicken hittas i kameraåkningar över en kvinnas kropp, en närbild på en kvinnas läppar eller bröst. Man kan också lägga märke till den manliga blicken genom att se hur kvinnorna porträtteras. Ofta spelar kvinnor biroller som finns för att driva mannen och historien framåt. Kvinnor är flickvänner, mödrar och kompisar. Mer sällan är de aktiva och agerar själv. De finns oftast där för att vara en motpol till hjälten. Ett exempel är den heroiska science fictionfilmen *World War Z* (2013) där Gerry Lane (Brad Pitt) räddar världen medan hans fru och barn väntar på honom.

Fast den manliga blicken är norm så betyder inte att det inte finns en motsvarande kvinnlig blick. I många filmer existerar den kvinnliga blicken, exempelvis i *Dirty Dancing* (1987) och *Sex and the City* (2008) som båda är filmer med kvinnliga huvudkaraktärer. (Gustafsson 2013)

2.3 Kritik mot feministisk filmteori

Laura Mulvey och hennes teorier har gett upphov till ett nytt synsätt men har också fått kritik. Den största kritiken är att Mulvey tolkar all blickstruktur som heterosexuell och nämner inte ras och etnicitet i sina teorier. Som svar på kritiken har Mulvey skrivit en fortsättning på *Visual Pleasure and Narrative Cinema* där hon utvecklar sina teorier. Mulvey arbetar som forskare på Birkbeckuniversitetet i London och publicerar fortfarande texter. (Brunow 2011)

Att psykoanalysen finns som grund i Mulveys teorier har också kritiserats i efterhand. Psykoanalysen grundar sig på vad som händer i våra hjärnor rent biologiskt, både medvetet och undermedvetet. Koncept så som skopofili (att få njutning av att se någon som ett objekt) och oidipuskomplexet (att ett barn känner sexuell dragning till sin förälder av motsatt kön) är numera ifrågasatta. (Brunow 2011). Sigmund Freud är personen som ligger bakom psykoanalysen. En del feminister hävdar att han kommit fram till sina teorier om att kvinnor är sämre versioner av män för att få folk att acceptera förtrycket av kvinnor i samhället. (Gemzöe s. 187)

3 ANALYS

I det här kapitlet går jag in på Katniss Everdeen och Hungerspelen och Tris Prior och Divergent. Först kommer en analys av en utvald sekvens ur filmen och en granskning av huvudkaraktärens egenskaper och efter det en analys av filmen med tanke på den manliga blicken, sexuell anspelning och objektifiering och kvinnlig representation.

3.1 Utvald sekvens ur Hunger Games

För att få en bild av sammanhanget lönar det sig att läsa sammandraget av Hungerspelen i kapitlet om materialet.

Sekvensen ur *Hunger Games* visar prov på Katniss Everdeens hjälteegenskaper. Hon söker upp Peeta Mellark för att rädda honom och vinna spelen tillsammans med honom. Att hon tidigare trott att han var hennes fiende stoppar henne inte.

3.1.1 Referat

Mot slutet av filmen, precis efter att Rue har dött, ändras plötsligt reglerna inne i spelet. För att vrida upp spänningen kan hungerspelen nu ha två segrare om båda spelarna är från samma distrikt. Att den här regeln kom till är Haymitch förtjänst då han pratade med spelledaren Seneca Crane. Katniss sitter på marken i skogen. Meddelandet om förändringen i reglerna sänds ut till spelarna i arenan och Katniss mumlar "Peeta" högt för sig själv.

Hon ger sig av för att söka efter honom. Tidigare har Rue berättat att Peeta befinner sig någonstans vid bäcken och det är dit som hon springer. Hon ropar på honom och hittar spår av blod som hon följer. Något greppar tag om hennes ben och det är Peeta som ligger på marken. Han är dold under stenar och mossa och väl kamouflerad med färg för att smälta in i bergsytan. Katniss tvättar honom i ansiktet och tar en titt på hans sår på benet. Det är ett djupt sticksår från ett svärd. Peeta försöker säga åt Katniss att hon inte behöver stanna kvar hos honom men hon avbryter honom och säger att hon inte tänker lämna honom.

Figur 2. Katniss tvättar Peetas sår. (*Hunger Games*)

Peeta kan inte gå utan Katniss stöd. Hon hittar en grotta där han kan hålla sig gömd. De funderar hur de ska få medicin för hans ben. Då pussar Katniss honom på kinden. Kort därefter kommer en fallskärm med soppa. Med följer en lapp med texten *“Do you call that a kiss?”* (Kallar du det där för kyss?).

Ett nytt meddelande kommer från spelledarna. I gryningen kommer de att sätta ut saker på startfältet som varje kvarstående spelare behöver för att överleva. Peeta och Katniss förstår att där kommer finnas medicin för Peetas sår på benet. Peeta försöker få Katniss att stanna i grottan men när Peeta har somnat så ger hon sig iväg.

3.1.2 Analys

I scenen som jag valt ut finns en mängd saker som tyder på att Katniss är en hjälte. En hjälte kännetecknas som en person som gör storartade saker och som sätter andras behov framför sina egna. (Vogler 1998 s. 35). När Katniss hör meddelandet om möjligheten om två segrare har hon just ordnat en begravning för Rue. Katniss sitter på marken i skogen och har inte krafter att gömma sig fast det finns hot överallt. Hon är ledsen över att Rue är död. Men tanken på att kunna åka hem tillsammans med Peeta får liv i henne igen. Katniss har dock delade känslor om Peeta. Han var tidigare allierad med de andra spelarna och ledde dem till Katniss. Men sen räddade han hennes liv genom att få henne att fly innan karriärister hann fram. Det var då som Peeta själv blev attackerad.

När Katniss hittar Peeta vid bäcken blir hon så lättad att hon kramar honom. Hon är fast besluten att stanna hos honom även om han protesterar. När hon granskar hans ben förstår man av Katniss min att det är allvarligt skadat och hon sköljer det med vatten.

Katniss är karaktären som driver historien framåt. När Katniss nämner att de behöver medicin för Peetas ben frågar han hur de ska fixa fram det. Katniss är den som säger att det nog löser sig. Hon kommer på att de kan spela ett älskande par så hon pussar honom på kinden. Belöningen för kyssen kommer i form av soppa som Peeta får äta. Peeta erkänner att han sen första klassen i skolan varit kär i Katniss och att han brukade se på henne när hon gick hem från skolan varje dag. Katniss blir förlägen och vänder bort huvudet. Peeta ber henne säga någonting och Katniss svarar att hon inte är så bra på att prata om känslor. Då ber Peeta henne lägga sig bredvid honom. Han är sjuk och vill ha tröst.

Figur 3. Katniss vilar mot Peetas bröst. (*Hunger Games*)

– *Say something.*

– *I am not good at saying something.*

– *Then come here. Please.*

Ur *Hunger Games*, 2012

Peeta har egenskaper som Gemzöe beskriver i sin bok *Feminism* som de typiskt kvinnliga. Han står för kropp och känsla. Han är känslsam och mjuk. (Gemzöe 2014 s. 85) Peeta är betydligt svagare än Katniss. För det första är han beroende av henne för att överleva och för det andra har han nyss bekant sina känslor för henne. Han är i tydligt

underläge. Katniss har hans öde i sina händer och han blir allt viktigare för henne. Hon är protagonisten och den aktiva karaktären.

När spelledarens röst ljuder från högtalarna om att viktiga saker finns att hämta vid ymnighetshornet vid gryningen så bönar Peeta att Katniss inte ska gå och riskera livet för honom. Hon blir arg och frågar om inte han skulle göra samma sak för henne. Han vill ändå inte att hon går och ber henne stanna. Katniss låtsas ändra sig och stannar kvar tills Peeta har somnat. Hon vet att hon riskerar livet för honom.

3.1.3 Katniss Everdeen

Figur 4. Katniss tar sin systers plats i hungerspelet. (*Hunger Games*)

Ingen karaktär lever i ett vakuum utan vi bildar oss en uppfattning om en person genom att sätta denna i relation till filmens andra karaktärer. Karaktärsdrag kan lyftas upp genom att andra rollfigurer visar upp motsatta egenskaper. Deneka C. MacDonald påstår i sin uppsats om *Buffy the Vampire Slayer* att huvudkaraktären Buffys karaktärsdrag och egenskaper kan pekats ut genom att man observerar de andra rollfigurerna. Till exempel framhävs Buffys vackra utseende eftersom Willow har ett alldagliga utseende och när Xander uppvisar svårigheter att umgås med kvinnor så kommer Buffys ledighet fram när det gäller det motsatta könet. (MacDonald 2004 s. 117)

I *Hunger Games* finns många karaktärer som kan observeras vid sidan av Katniss Everdeen. Bland andra hennes mor, Primrose och Peeta Mellark.

Sedan Katniss far dog i gruvolyckan har hon tagit hand om sin familj. Vi ser henne som familjens försörjare. Genom att jaga vilt har hon fått pengar och mat på bordet. Jakt är förknippat med manlighet medan samlandet av bär och växter är enligt historieböckerna något som kvinnor gör. (Gemzöe 2014 s. 89) Eftersom hennes syster och mor inte klarar sig utan Katniss så tolkar man Katniss som stark och målmedveten som hjälper sin familj.

Peeta Mellark är bagarsonen som Katniss tävlar med i hungerspelen. Han har egenskaper som man kan klassa som kvinnliga. Han framhäver inte sig själv utan lyfter i stället upp Katniss som en starkare person. Han är skicklig på att måla och dekorera tårtor. Peetas osäkerhet lyfter Katniss självsäkerhet. När han blir vald till hungerspelet så visar han att han är ledsen och en känsla av att ha gett upp.

– *You know what my mother said? She said 'District 12 might finally have a winner,'
but she wasn't talking about me. She was talking about you.*

Peeta Mellark ur *Hunger Games*, 2012

Katniss Everdeen väcker tittarens sympati. Vi kan identifiera oss med henne. Tittaren ser hur väl hon tar hand om sin syster Primrose genom att trösta henne när hon har haft en mardröm och genom att ge henne en brosch som hon fick av byns slaktare. Tittaren ser Katniss panik när hon inser att Primrose blir utvald till hungerspelen. Att Katniss visar sin sårbarhet och att kameran ofta håller en tät bild av hennes ansikte gör att sympatier väcks. (Sundstedt 1999 s. 175)

3.1.4 Den manliga blicken

Den manliga blicken består av iakttagandet från tre håll enligt Mulveys teorier (1975). I *Hunger Games* är blicken som kommer från filmens övriga karaktärer extra tydlig då Katniss Everdeen är med i hungerspelet. I arenan finns utplacerade kameror som dygnet runt filmar Katniss och de andra spelarna. Hungerspelet sänds direkt i alla distrikt i

Panem och det finns programledare som analyserar deltagarna. När hungersspelets programledare tittar på Katniss och pratar om henne så handlar det inte om hennes utseende utan de pratar om hennes brännskada på benet och hur hon ska klara natten.

3.1.5 Sexuell anspelning och objektifiering

I Hunger Games ligger sällan fokusen på Katniss Everdeens kropp eller utseende. Kameran gör inga åkningar över hennes kropp och hennes kläder blottar inte mycket hud. I distrikt 12 har Katniss bruna och svarta kläder som smälter in i skogen men i huvudstaden får hon en ny stil av sin stylist Cinna. Utseendet är viktigt för att bli omtyckt av sponsorerna. Hon får en tätt sittande helkroppsdräkt som blänker en aning. I den ser vi konturerna av Katniss kropp men kameran objektifierar inte henne genom att visa en närbild av en kroppsdel. På hungerspelets invigningsfest får Katniss och Peeta matchande dräkter som fattar eld när de åker förbi publiken i häst och vagn. Det är en av de få gångerna som man lägger märke till att Katniss har synligt smink.

På arenan får vi se Katniss i mindre smickrande vinklar och med stora, okontrollerade ansiktsuttryck. Hon bränner sig på eld och springer livrädd genom skogen. Katniss gör sig inte vacker för kamerorna och man ser aldrig att hon piffar upp sig eller fixar sitt hår. När Katniss Everdeen ska förstöra karriäristernas matförråd zoomar kameran in på Katniss läppar. Pilbågens sträng ligger på och dras mot läpparna som är svagt särade. Bilden känns lång och obekväm. Å ena sidan koncentrerar sig Katniss på att sikta rätt men å andra sidan är det som om hon försöker kyssa pilbågens sträng.

Förutom ögonblicket där Katniss läppar är i fokus så får Katniss vara filmens subjekt. Även om hon blir betraktad av de andra spelarna och hungerspelets tittare så har Katniss kontroll över sin situation. De andra spelarna har inga sympatier för henne och gör dehumaniserar henne, men det beror inte på hennes kvinnlighet eftersom Peeta också blir utsatt för det. Dehumaniseringen är mekanismen som spelarna använder sig av för att rättfärdiga våld och mord.

3.1.6 Kvinnlig representation i Hungerspelen

Figur 5. Katniss och hennes vän Gale. (*Hunger Games*)

I *Hungerspelen* är presidenten och spelleddaren män. Huvudstadens rika består av både män och kvinnor. De vitklädda fredsbevararna som upprätthåller ordningen i distrikten ser stora och kraftiga ut så på basis av deras kroppsformer går de att tolkas som män. De högsta positionerna i samhället och alla personer som styr hungerspelet på ett eller annat sätt är män.

Katniss och Peetas mentor Haymitch är en man och Effie Trinket som följer med Katniss och Peeta på alla deras uppdrag är en kvinna. Hon håller koll på Katniss och Peetas resor och tidtabeller. Man kan jämföra henne med en familjs projektledare. Sällan visar någon att de uppskattar henne men hon är ständigt med i bilden. Det passar in i teorin om genussystemet. Kvinnor och män har olika uppgifter i samhället. (Gemzöe 2014 s. 84-89)

I *Hunger Games* tävlar pojkar och flickor på samma villkor. Ungdomarna från alla distrikt spelar med samma regler. De farligaste motståndarna för Katniss och Peeta är spelarna från distrikt två. Clove och Cato är flickan och pojken som är tränade för att döda. Cato som är en pojke är fysiskt stor och stark men flickan Clove är hänsynslös och utgör ett lika stort hot som Cato.

Figur 6. Rue är död och Katniss hedrar henne. (*Hunger Games*)

Inne på arenan hjälper Katniss den unga flickan Rue. Katniss är omhändertagande och förser Rue med mat. De har roligt ihop och på grund av Rues unga röst framstår hon som väldigt oskyldig och liten.

3.2 Utvald sekvens ur Divergent

För att få en bild av sammanhanget lönar det sig att läsa sammanfattningen av Divergent i kapitlet om materialet.

I scenen ur *Divergent* blir Tris Prior attackerad när hon går ensam i De tappas tunnlar. Till hennes räddning kommer Four.

3.2.1 Referat

Tris har varit och hälsat på sin bror hos De lärda och återvänder till De tappas högkvarter. Hon går i de mörka gångarna när hon blir överfallen av tre män. De håller en hand över hennes mun och drar ut henne mot Avgrunden som är en brant sluttande bergsvägg som fortsätter flera hundra meter neråt. Tris drar bort luvan på en av typerna och det visar sig vara hennes kompis Al. Männen lyckas nästan kasta henne ner mot stupet men Four dyker upp och strider med de svartklädda männen. Tris står chockad på sidan och ser på fajten. Four slår ner alla tre efter en stund och frågar om Tris är okej. De går tillsammans till Fours rum. Tris sitter på sängen och Four putsar hennes sår. Han säger att rädsla kan få människor att agera konstigt men att han märker att rädsla inte

paralyserar Tris utan ger henne energi. Tris säger inte mycket. Four säger att Tris borde sova och att han kan sova på golvet.

Figur 7. Tris blir attackerad av tre svartklädda män. (*Divergent*)

3.2.2 Analys

Tittaren får se hur Tris går ensam i grottan efter att ha hälsat på sin bror. Kameran följer henne med flera kameravinklar. De tappras områden är hotfulla platser. De mörka, kalla grottorna inger en känsla av otrygghet. Plötsligt blir Tris omringad och får en hand över munnen så hon inte kan skrika efter hjälp. Tris ser väldigt liten ut när hon fajtas mot de tre svartklädda typerna. Kameran är på ganska långt avstånd förutom när Tris drar av luvan på A1. Tris stretar emot när de försöker kasta henne över kanten.

Figur 8. Four fajtas med de som attackerade Tris. (*Divergent*)

När Four kommer till hennes undsättning så blir det ett ordentligt slagsmål. Four dunkar de anonyma figurenas huvuden mot väggen och han gör volter och ger hårda slag. Man får känslan av att det här är en "riktig strid". En strid som Tris inte är delaktig i utan bara får stå och se på. Four är starkare än de tre typerna tillsammans och behöver inte Tris hjälp. När Four har besekrat alla tre typer så går han fram till Tris och frågar om hon mår bra. Han sätter armen runt henne och för henne till sitt rum.

– *You all right?*

– *Yeah.*

– *Good. Let's go.*

Ur *Divergent*, 2013

Figur 9. Four ger Tris sin tröja sin tröja. (*Divergent*)

Den här sekvensen som jag har valt ut är bara ett exempel ur filmen där man får känslan av att Four är den aktiva i Fours och Tris relation. Det är Four som pratar och Tris flikar in saker och ställer frågor som Four besvarar. I den här scenen är Tris skräddad över vad som just händer och hon låter sig helt styras av Four. Four har viljan och för handlingen framåt. (Sundstedt 1999 s. 116-117). I den här scenen är Four subjektet medan Tris är ett objekt. (Mulvey 1975 s. 17)

Om man sätter den här sekvensen mot den utvalda scenen ur *Hunger Games* så är Katniss och Four de aktiva, ledande karaktärerna medan Tris och Peeta är de undergivna, beroende personerna.

Att Tris är en divergent har inte uttalats högt men Four har sina aningar. Han säger att hon rädslan inte paralyserar henne. Tris sitter på sängens kant och Four sitter på knä framför henne. Varje mening som Four säger är ett konstaterande. Han konstaterar att hon borde lägga sig i sängen och sova. Han tar golvet.

– *You should lie down.*

– *Get some sleep.*

– *I'll take the floor.*

Ur *Divergent*, 2013

Tris blir attackerad av tre män och av dem var Al den som var den ansvariga. Att det är just män som vill ta Tris ur vägen kan bero på att de blev provocerade av att Tris har större framgång på en manligt kodat territorium än de själva. Det här uttalas inte i filmen men nog i boken *Divergent*.

“Han ville att du skulle vara den lilla timida osjälviska tjejen, säger Four mjukt. Han ville göra dig illa för att din styrka får honom att känna sig svag. Det är det enda skälet.”

Ur *Divergent*, 2011

Tris blir också uppmuntrad av Four att visa sig svag och förkrossad nästa dag, även om hon skulle vilja visa sig stark och oberörd. En annan väsentlig sak som finns med i boken är att de maskerade männen tog på Tris bröst och kommenterade hennes kropp under angreppet. Hon blev alltså utsatt för sexuella trakasserier samtidigt som de försökte döda henne. (Roth 2011 s. 213-216) Enligt Kate Milletts teorier om patriarkat i boken *Sexualpolitiken* (1970) dominerar männen alla områden i samhället och kvinnor hålls nere med våld och hot om våld. Det sista steget i maktutövandet på kvinnor att frånta kvinnor sin sexualitet och våldta dem. (Gemzöe s. 50)

3.2.3 Tris Prior

I *Divergent* har huvudkaraktären Tris Prior en berättarröst. Tack vare den får tittaren veta att Tris inte passar in i sin falang De osjälviska. Hon märker inte när någon behöver hjälp och hon är en nyfiken person som inte kan hålla sin nyfikenhet i styr. En medlem i De osjälviska undviker speglar och pratar sällan om sina egna känslor. Till synes är Tris en lugn och tystlåten person. Hennes orädda sida dyker upp för första gången i kön till lokalen där hon ska genomgå testen för vilken falang hon passar in i. Framför henne i kön försöker en person starta ett bråk med en person från en annan falang. Tris är på väg att gå fram för att stoppa mobbaren men blir hejdad av sin bror Caleb. Att vilja gå emellan ett bråk är inte typiskt för en osjälvisk. Tris visar prov på att sätta känsla framför förnuft och handla spontant.

När Tris kommer till De tappra klarar hon inte av de fysiska testen. Hon tränar på egen hand om kvällarna, efter den obligatoriska träningen. Hon har en stor viljestyrka, vilket kan ses som en manlig egenskap. (Gemzöe 2014 s. 85) Tris impulsiva drag sätter henne också på prov. Hon blir straffad när hon ifrågasätter ledaren Erics metoder. Hon besöker sin bror även om hon inte får och hos De lärda slår hon ner två vakter. När hon och hennes klasskamrater är på krigsövning tar Tris befälet och tar hem vinsten. Hon leder också den sista attacken mot Jeanine Matthews.

Enligt Joseph Campbell som under 1900-talet forskade i mytologi så har varje hjälte en läromästare i sitt liv. Harry Potter har Dumbledore och Buffy från *Buffy the Vampire Slayer* har vaktmästaren Giles. Läraren ska vara en person som lär hjälten att använda sina förmågor och bekämpa det onda. (Campbell 1949 s. 89). I *Divergent* är det Four som blir Tris läromästare. Han vet mycket om De lärdas planer och eftersom han också är en divergent så vet han hur hon ska klara sig igenom De tappras tester utan att avslöjas som en divergent. Han guidar henne genom alla hinder.

Att Four både är Tris läromästare och pojkvän påverkar historien på flera plan. Tris blir beroende av Four. Han räddar henne från attacken från Al och de andra. Han får henne också att känna sig trygg. De är båda i fara och de oroar sig över varandra. När resten av De tappra är under hypnos och fungerar som De lärdas armé blir Tris och Four ett team

på riktigt. De börjar strida tillsammans mot De lärda. I vanliga fall är inte läromästarens roll så stor som Fours. I deras förhållande finns en maktskillnad vilket gör förhållandet ojämlikt. Four är den aktiva karaktären.

3.2.4 Den manliga blicken

I *Divergent* är den manliga blicken närvarande. Genom hela filmen finns manliga karaktärer som betraktar Tris. I början av filmen är det hennes far och bror och sedan ledarna för De tappra. Tris blir iakttagen och tränaren Eric testar jämt hennes gränser och utsätter henne för farliga situationer. De tappras värld är en maskulin värld. Hos De tappra värdesätts muskelstyrka och egenskaper som klassas som maskulina. (Gemzöe 2014 s. 85). De tappra fungerar som stadens poliser och hos dem värdesätts styrka och snabbhet. De ska kunna använda vapen och klara av olika utmaningar. De ska vara målinriktade och kämpa hårt. Hierarkin är tydlig och de ska lyda order.

Figur 10. Four iakttar Tris när hon tränar slag mot boxningssäcken. (*Divergent*)

De tappra lever i ett patriarkiskt samhälle eftersom kvinnorna är få och de blir utsatta för sexuella anspelningar. För att bli accepterad måste kvinnorna vara maskulina, men inte för mycket och för bra. Tris är fysiskt liten och sticker ut med sitt ljusbruna hår och tittaren betraktar henne genom männens ögon.

3.2.5 Sexuell anspelning och objektifiering

Figur 11. Tris och Four första romantiska möte. (*Divergent*)

I *Divergent* ligger en sexuell underton genom en stor del av filmen. Första gången en spänning mellan huvudkaraktärerna märks av är första gången Tris och Four ser varandra, just efter att Tris har hoppat ner till De tappras område. Kameran är närgången och man ser tydligt Tris och Fours minspel. Man anar att Four kommer ha en betydelsefull roll i filmen.

När de nya medlemmarna i De tappra ser sovsalarna frågar någon om det är pojkarnas eller flickornas sovsal. Eric svarar att det är för allihopa. När de byter till sina nya kläder känner Tris sig obekvämt att göra det öppet inför alla. Nån slänger en kommentar om att hon har snygga ben.

– *Nice legs, stiff!*

Ur *Divergent*, 2013

Blicken hos filmens tittare hamnar på Tris nakna ben. Under resten av filmen hamnar tittarens fokus ofta på Tris urringning. Hon har skjortor som är tajta och urringade. Hennes manliga kompisar har inte samma modell på kläderna så någon praktisk funktion fyller kläderna inte.

De tappra ordnar fester om kvällarna. Tris och hennes kompis Christina går på fest och klär upp sig. De har sminkat sig och fixat frisyerna. Kameran gör en höjning som går

nerifrån och uppåt som visar flickorna bakifrån. Den manliga blicken är mycket tydlig i och med kamerarörelsen.

I *Divergent* finns flera romantiska sekvenser. Till exempel när Tris och Four står på en balkong i solnedgången. Tris frågar hur Fours tatuering ser ut och han drar bort sin tröja och blottar sin rygg för henne. Där är den kvinnliga blicken närvarande eftersom vi ser på Four genom Tris ögon. Efter en stund kysser de varandra. Tris stoppar honom och säger att hon vill gå långsamt fram. Då säger Four att det är okej, han “har sin plats på golvet”. Enligt kontexten förstår vi att Tris inte känner för att ha sex och Four bekräftar att det är okej och att de förväntas sova i samma rum.

– *I don't want to go too fast.*
– *It's okay, I already got my spot on the floor.*

Ur *Divergent*, 2013

Som en del av intagningen till De tappra testas de nya medlemmarna genom att sättas in i en simulering. I testet framkallas deras värsta rädslor. I Tris fall är en av rädslorna att Four är på väg att våldta henne. Att Tris är rädd för att Four våldför sig på henne är ett tecken på att hon inte är trygg i deras relation och att de har en ojämlik relation. Det kan tolkas som att hon är rädd för att Four inte respekterar hennes gränser. Om hon vore trygg i relationen vore det mer logiskt att hon är rädd för att han är otrogen eller att hon blir antastad av någon okänd människa.

Figur 12. Tris skräckscenario. Four försöker våldta Tris. (*Divergent*)

3.2.6 Kvinnlig representation i Divergent

I *Divergent* har De osjälviska makten i landet. Ledaren heter Marcus Eaton men han figurerar inte lika mycket som filmens antagonist Jeanine Matthews som försöker störta Marcus Eaton. Tris Priors mamma Natalie Prior har en viktig roll i *Divergent* då hon kommer och räddar Tris och Four. Tillsammans flyr de genom staden mot resten av De osjälviska men Natalie blir skjuten under vägen och dör.

Figur 13. Flickor ställs mot pojkar i ringen hos De tappra. (*Divergent*)

Alla personer med makt i De tappra är män. De har en väldigt maskulin värld. Hos De tappra rankas alla nykomlingar på samma grunder oberoende av kön. Om de i slutet av testveckorna ligger under gränsen så blir de underkända och får lämna falangen. Flickor och pojkar slåss mot varandra i boxningsringen och de slåss tills någon stupar.

3.3 Jämförande analys

Det som skiljer *Hunger Games* och *Divergent* mest åt är förekomsten av den manliga blicken. I *Divergent* är den konstant medan den inte existerar på samma sätt i *Hunger Games*. Katniss stöter inte på hinder för att hon är en kvinna medan Tris är i underläge på grund av sitt kön. När hon kämpar sig uppåt i rankningen blir hon straffad och nästan dödad. I *Hunger Games* finns inte den sexuella undertonen som finns i *Divergent*.

Katniss är en aktiv karaktär. Hon fattar beslut för sin del och för Peetas del. Hon hämtar hans medicin och hon tar fram de dödliga bären i slutet av spelet. I *Divergent* finns hela

tiden en manlig part vid sidan om Tris. I början är det Tris bror Caleb och i resten av filmen är det Four. Tris blir fysiskt stark mot slutet men hon är aldrig starkare än Four. Hon är alltid beroende av honom.

Både i *Hunger Games* och *Divergent* ligger makten hos män. Jeanine Matthews i *Divergent* är undantaget, men bland hennes anhängare är de flesta män. Majoriteten av karaktärerna är män i båda filmerna, också i stora masscener. Skillnaden mellan filmerna är att Katniss Everdeen inte sticker ut som kvinna och antas inte vara sämre för att hon är en kvinna. I *Divergent* är Tris kön i fokus flera gånger och tittaren vet att hon kommer förlora boxningsmatchen mot Peter, på grund av att han är man och hon är kvinna. I slutet av filmen slåss Tris dock med Four och där är striden rätt jämn fram till slutet, då en pistol kommer med i bilden.

4 DISKUSSION OCH SLUTORD

För varje ny film med en kvinnlig protagonist som gjorts under de senaste årtiondena har hoppet väckts igen. Kanske det är nu det vänder, kanske kvinnors historier nu blir lika viktiga som mäns? Men efter varje film har det konstaterats att så är inte fallet. Mansdominansen som råder i Hollywood verkar vara svår att bryta. Både på vita duken och inom yrkeskåren som gör film. Det känns som om alla vid det här laget borde känna till och vara medvetna om hur underrepresenterade kvinnor är i filmer. Men det räcker inte att veta, man måste också vilja förändra saker.

Att kvinnor och män är två vitt skilda varelser är en stark övertygelse i vårt samhälle. Medierna stärker det genom att spela på stereotypier om vad som är kvinnligt och manligt. Om vi bara ser män som är hjältar och skjuter pilbåge så tänker vi att det är män och inte kvinnor som kan göra det.

To see women leadership in reality and on the screen and on the television... It's huge for women, huge /.../ And the way problems get solved often have to do with Hollywood. The films that get made, the documentaries and television shows. Start where people are, and people are watching television.

Marie Wilson, grundare av *The White House Project*

Under arbetets gång har jag ibland varit tvungen att rannsaka mina metoder och den teori jag har läst. Största delen av den feministiska teori jag har använt i min forskning är gjord på 1970-, -80 och -90-talet. Den äldsta är alltså över 40 år gammal. Feminismen har utvecklats en hel del sedan dess och speciellt har den tredje vågens feminism lyft klass- och rasperspektivet.

Det finns mycket mer forskning som kunde göras inom det här ämnet. Till exempel hur publiken tar emot kvinnliga hjältar och hur väl män kan identifiera sig med en kvinnlig protagonist jämfört med en manlig. Jag har lärt mig väldigt mycket under tiden som jag har jobbat på mitt arbete. Även om arbetet skulle handla om Katniss Everdeen så märkte jag längs vägen att det är enklare att peka ut bristerna som finns i *Divergent*. Därför var det enklare och roligare att analysera Tris Prior och när jag insåg hur närvarande den

manliga blicken var jämt så hittade jag kärnan i min forskning. På ett sätt kan man säga att *Divergent* lyfter fram hur det är att leva som kvinna i en patriarkalt samhälle och *Hunger Games* visar hur det är när män och kvinnor är jämlika. *Divergent* skulle vara en bra film ur feministisk synpunkt ifall kameran inte skulle objektifiera Tris och därmed få tittaren att göra det samma.

Det sista och viktigaste punkten jag vill lyfta upp är det gränslösa hyllandet av den "starka och självständiga hjältinnan". Det finns en stor paradox i att beundra kvinnliga karaktärer som har manliga egenskaper. Är det bara när en kvinna beter sig som en typisk manlig karaktär som hon är en bra förebild och en god hjältinna? Min önskan är att det finns rum för alla sorters kvinnliga karaktärer. Att fler berättelser görs av kvinnor och handlar om kvinnor.

KÄLLOR / REFERENCES

Material:

Collins, Suzanne. 2008, *Hungerspelen*, Scholastic Press, 304 sidor.

Collins, Suzanne. 2009, *Hungerspelen: Fatta eld*, Scholastic Press, 319 sidor.

Collins, Suzanne. 2010, *Hungerspelen: Revolt*, Scholastic Press, 329 sidor.

Roth, Veronica. 2012, *Divergent*, Katherine Tegen Books/HarperCollins Publishers, 363 sidor.

Roth, Veronica. 2013, *Insurgent*, Katherine Tegen Books/HarperCollins Publishers, 382 sidor.

Filmmaterial:

Hunger Games. 2012 [dvd], regi: Gary Ross, ansvarig utgivare: Lionsgate & Color Force, filmens längd 142 min.

Hunger Games: Catching Fire. 2013 [dvd], regi: Francis Lawrence, ansvarig utgivare: Color Force & Lionsgate, filmens längd 146 min.

Hunger Games: Mockingjay Part 1. 2014 [dvd], regi: Francis Lawrence, ansvarig utgivare: Color Force & Lionsgate, filmens längd 123 min.

Divergent. 2014 [dvd], regi: Neil Burger, ansvarig utgivare: Summit Entertainment & Red Wagon Entertainment, filmens längd 139 min.

Insurgent. 2015 [dvd], regi: Robert Schwentke, ansvarig utgivare: Red Wagon Entertainment, Mandeville Films, Paragon Studios, Summit Entertainment, filmens längd 129 min.

Böcker och artiklar:

Berger, John. 1972, *Ways of Seeing*, Penguin Books Ltd, 166 s.

Gemzöe, Lena. 2014, *Feminism*, 2 uppl., Bilda Förlag, 223 s.

Lindell, Ingrid. 2004, Over and over again. The Representation of Women in Contemporary Cinema. I: Schubart, Rikke & Gjelsvik, Anne, red., *Femme Fatalies. Representations of Strong Woman in the Media*, Nordicom, s. 39-56.

Lindqvist, Fredrik. 2009, *Att skriva filmmanus*, Adastramedia, 276 s.

MacDonald, Deneca C. 2004, Iconic Eye Candy. Buffy the Vampire Slayers and Designer Peer Pressure for Teens. I: Schubart, Rikke & Gjelsvik, Anne, red., *Femme Fatalies. Representations of Strong Woman in the Media*, Nordicom, s. 111-125.

Mikula, Maja. 2004, Lara Croft, Between a Feminist Icon and Male Fantasy. I: Schubart, Rikke & Gjelsvik, Anne, red., *Femme Fatalies. Representations of Strong Woman in the Media*, Nordicom, s. 57-69.

Mulvey, Laura. 1989, Visual Pleasure and Narrative Cinema. I: *Visual and Other Pleasures*, The Macmillan Press Ltd, s. 14-26.

Sundstedt, Kjell. 1999, *Att skriva för film*, Ordfront förlag, 272 s.

Vogler, Christopher. 1998, *The Writer's Journey: Mythic Structure for Storytellers and Screenwriters*, 2 uppl., Pan books, 325 s.

Essäer och elektroniskt material:

Bechdel Test Movie List, Tillgänglig: <http://bechdeltest.com> Hämtad: 28.4.2015.

Brunow, Dagmar, 2011, Mulvey reloaded: Den manliga blicken och feministiskt filmskapande, *Tidskrift för genusvetenskap*, nr. 1 2011, s. 64-67. Tillgänglig: http://www.academia.edu/6230634/_Dagmar_Brunow_l%C3%A4ser_Laura_Mulvey_Mulvey_reloaded_-_den_manliga_blicken_och_feministiskt_filmskapande_ Hämtad: 28.4.2015

Campbell, Joseph, 1949, *The Hero With a Thousand Faces*. Princeton University Press 2004. Tillgänglig: <http://civicvirtue.info/weblog/wp-content/uploads/hero-with-a-thousand-faces.pdf> Hämtad: 28.4.2015.

Gustafsson, Hanna, 2013, *Kvinnor på film – om den Manliga Blicken och filmåret som var*. Artikel. Tillgänglig <http://www.politism.se/genusfolket/3857/> Publicerad 25.8.2013. Hämtad 3.5.2015.

Ljung, Rebecka, red. 2013, *Jämställdhetsmarkering för film lanseras i Sverige*, Sveriges Television. Tillgänglig: <http://www.svt.se/kultur/film/jamstalldhetsmarkning-for-film-lanseras-i-sverige> Publicerad: 16.10.2013. Hämtad: 28.4.2015.

Lauzen, Martha M, 2015a, *It's a Man's (Celluloid) World: On-Screen Representations of Female Characters in the Top 100 Films of 2014*, Center for the Study of Women in Television and Film, San Diego State University. Tillgänglig: http://womenintvfilm.sdsu.edu/files/2014_Celluloid_Ceiling_Report.pdf Hämtad 28.4.2015.

Lauzen, Martha M, 2015b, *The Celluloid Ceiling: Behind-the-Scenes Employment of Women on the Top 250 Films of 2014*, Center for the Study of Women in Television and Film, San Diego State University.

Tillgänglig: http://womenintvfilm.sdsu.edu/files/2014_Celluloid_Ceiling_Report.pdf
Hämtad 28.4.2015.

Nylund, Anna-Sofia, 2011, *Från kvinnoroll till kvinna: omvända maktstrukturer i svensk humorserie*. Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32613/nylund_anna-sofia.pdf?sequence=1
Hämtad 28.4.2015.

The Hunger Games Trilogy. 2015, Scholastic.
Tillgänglig: <http://mediaroom.scholastic.com/hungergames>
Hämtad: 28.4.2015.

Theatrical Market Statistics 2013. 2014, Motion Picture Association of America, Inc.,
Tillgänglig: http://www.mpa.org/wp-content/uploads/2014/03/MPAA-Theatrical-Market-Statistics-2013_032514-v2.pdf
Hämtad: 28.4.2015

Nämnda filmer och spel:

Avatar. 2009, regi: James Cameron, ansvarig utgivare: Twentieth Century Fox Film Corporation, filmens längd 162 min.

Dirty Dancing. 1987, regi: Emile Ardolino, ansvarig utgivare: Great American Films Limited Partnership & Vestron Pictures, filmens längd 100 min.

Miss Representation. 2014, regi: Jennifer Siebel Newsom & Kimberlee Acquaro, ansvarig utgivare: Girls' Club Entertainment, filmens längd 85 min.

Sagan om ringen. 2001, 2002, 2003 (filmtrilogi), regi: Peter Jackson, ansvarig utgivare: New Line Cinema.

Sex and the City. 2008, regi: Michael Patrick King, ansvarig utgivare: New Line Cinema, filmens längd 145 min.

The Fall of Womenland. 2009, regi: Xiaodan He, ansvarig utgivare: Ciné-Frontière Inc., filmens längd 46 min.

Tomb Raider. 1996 [spel], skapad av: Toby Gard & Paul Howard Douglas/Core Design, ansvarig utgivare: Eidos Interactive.

Twilight. 2008, regi: Catherine Hardwicke, ansvarig utgivare: Summit Entertainments, filmens längd 122 min.

World War Z. 2013, regi: Marc Forster, ansvarig utgivare: Paramount Pictures & Skydance Productions, filmens längd 113 min.

BILAGOR

En lista över feministiska termer i filmbranschen

Begrepp och benämningar som lyfts upp inom feminismen och den feministiska filmteorin.

Aktiv karaktär

En aktiv karaktär driver berättelsen framåt. Man strävar efter att göra huvudpersonerna aktiva. Enligt manusförfattaren Fredrik Lindqvist kan man definiera huvudkaraktären genom att se vem som är aktiv. ”En aktiv huvudperson håller igång händelseförloppet och publiken engagerar sig i hans eller hennes kamp.” (Lindqvist 2009 s. 24) Enligt feministisk filmteori har kvinnor oftast passiva och männen aktiva roller i filmer.

Femme fatale

Femme fatale syftar på en kvinnlig sexuellt drivande karaktär. Begreppet kopplas oftast ihop med filmstilen film noir som uppkom på 1940-talet men det finns också moderna femme fatales. En femme fatale förför den manliga hjälten och gör honom inkapabel att fatta beslut. Eftersom hennes mål är omedvetna är hon maktlös förutom när det kommer till det sexuella. (Nylund 2011 s. 16-18) Inom feministisk filmteori har bland annat Mary-Ann Doane forskat i femme fatale och skrivit boken *Femme Fatales: Feminism, Film Theory, Psychoanalysis*.

Genusdualism

Ordet genus har uppkommit i svenskan för att ordet kön inte räcker till. (Gemzöe 2014 s. 84). Medan kön är en benämning på det biologiska könet syftar genus på den sociala och historiska biten som finns runt kön. Genusdualism innebär att vårt samhälle ser på kvinnor och män som varandras motpoler och motsatser. Gemzöe räknar upp egenskaper som känslighet och mjukhet som typiskt kvinnliga medan självständighet och målmedvetenhet räknas som typiska manliga egenskaper. Männen står för förnuft och logik och kvinnor för kropp och känsla. Enligt modern feminism fortsätter skillnaderna existera på grund av våra strikta uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt.

Den franska filosofen och feministen Simone de Beauvoir var en av de första som pratade om dualistiska genuskonstruktioner. Boken *Det andra könet* som kom ut år 1949 handlar om att kvinnor definieras i förhållande till män och inte män i förhållande till kvinnor. Manliga egenskaper värderas högre och män är viktigare än kvinnor.

(Gemzöe 2014 s. 87). Hierarkierna mellan könen finns inom den politiska, ekonomi och familjesfären. Det kallas för genussystem.

“Mänskligheten är maskulin och mannen definierar kvinnan inte sådan hon är i och för sig utan i hennes förhållande till honom själv (...) Hon definieras och differentieras i förhållande till mannen och inte han i förhållande till henne.”

Simone de Beauvoir, *Det andra könet*, 1949

Patriarkat

Termen patriarkat innebär att vårt samhälle bygger på mäns dominans över kvinnor. Män har fördelar av att leva i ett patriarkat då det ger dem makt över kvinnor. Kvinnor lär sig redan tidigt att de är underordnade mannen och har ett lägre värde. Kvinnor hålls underlägsna med våld och hot om våld. (Gemzöe 2004 s. 49-50) Motsatsen till ett patriarkat är ett matriarkat. Det finns inga bevis på att samhällen med fullständiga matriarkat skulle ha existerat, men det finns samhällen där kvinnor har en stark ställning och har makten i vissa frågor. Ett exempel hittas i dokumentären *The Fall of Womenland* (2009) som skildrar livet hos Musuofolket i sydvästra Kina. De har levt isolerade i Himalayabergen men i takt med att vägar byggs och Musuofolket inte är ensamma längre så försvinner också den matristiska styret.

Objektifiering

Objektifiering hör ihop med den manliga blicken. Det som inte är ett subjekt är ett objekt. Spelfiguren Lara Croft dök upp i det första spelet i *Tomb Raider*-serien år 1996. Lara Croft har väckt mycket diskussion och åsikterna delas kring huruvida hon en feministisk ikon eller en sexfantasi skapad av män och för män. Att hon är en sexfantasi baseras på spelkaraktärens fysiska kroppsform och hur den porträtteras. Lara Croft är som en muskulös barbiédocka med enorma bröst. Skaparen till spelet, Toby Gard, har uttalat sig om att starka, självständiga kvinnor är de mest åtrådda bland män, eftersom de är omöjliga att få. (Mikula 2004).

Dehumanisering och sexuellt våld

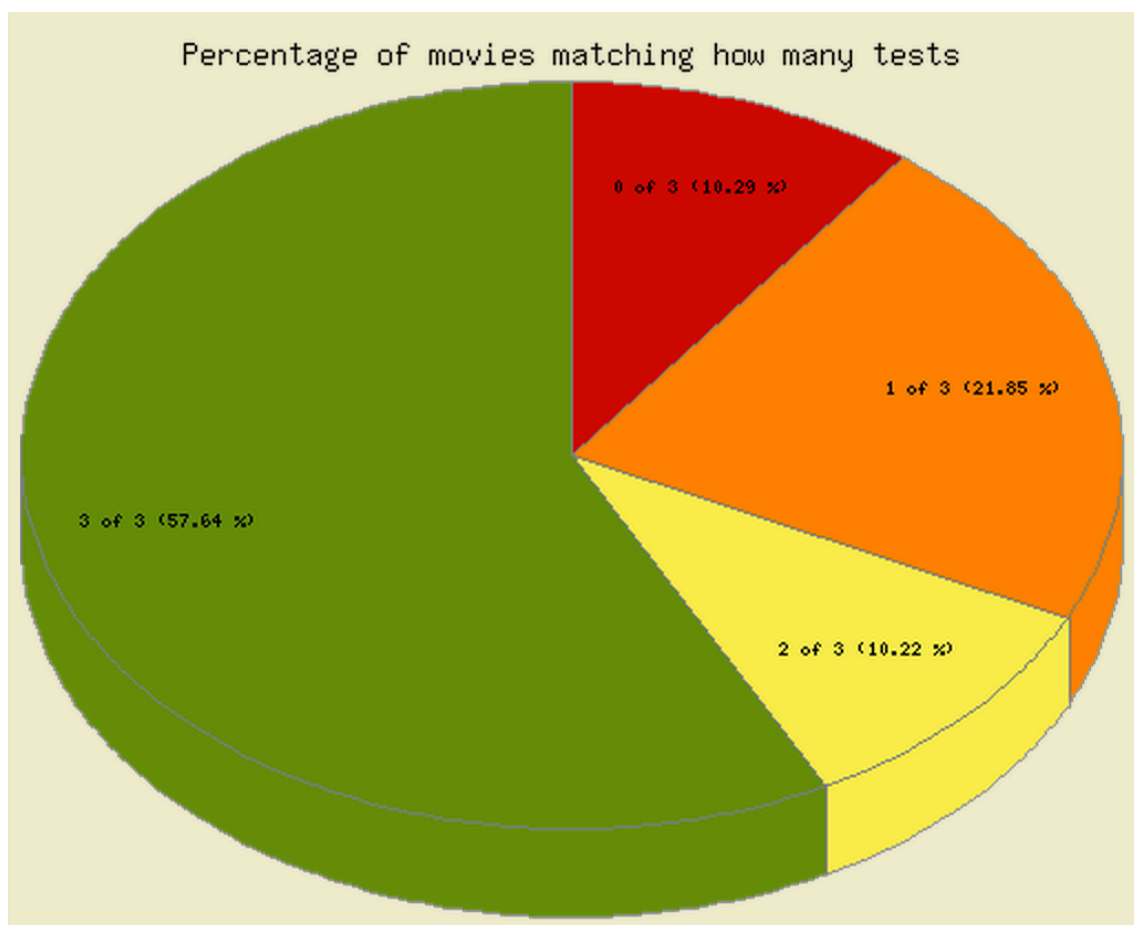
Dehumanisering är ett tankesätt som man själv aktiverar för att rättfärdiga sina handlingar. Inne på arenan i *Hunger Games* är dehumanisering vad som krävs för att spelarna ska kunna döda varandra. Karriärister från distrikt 1 och 2 har blivit lärda att se de andra spelarna som lägre stående varelser och njuter av att döda dem. Också huvudstadens invånare dehumaniserar Panems barn. De ser hungerspelet som underhållning.

Under flera årtionden har det i både mainstreamfilmer och indiefilmer blivit allt vanligare med en sexuell underton. När det kommer till kvinnliga karaktärer finns ofta en antydning om något sexuellt. Också sexuellt våld mot kvinnor är allt mer

förekommande i filmer. (Lindell 2004 s. 44). Att framställa kvinnor som objekt istället för subjekt är ofta första steget mot att rättfärdiga våld mot personen.

Bechdeltestet och A-märkt film

Bechdeltestet är ett test som berättar hur kvinnor framställs på film. Testet skapades efter Alison Bechdels serie *Dykes to Watch Out For* år 1985. För att en film ska klara testet ska den innehålla två namngivna kvinnliga karaktärer som pratar med varandra om något annat än män. Många populära filmer klarar inte testet, till exempel *Sagan om ringen*-filmerna (2001-2003) och *Avatar* (2009). Av de 5800 filmer som granskats på Bechdeltestets officiella hemsida är 57 % godkända. Testet berättar inte hur bra eller dålig en film är men ger en överblick på hur icke-jämställd filmvärlden är. (bechdeltest.com)

Figur 2. Antal filmer som klarar Bechdeltestet. (<http://bechdeltest.com/statistics>)

Bechdeltestet har inspirerat fyra biografer i Sverige att märka ut vilka filmer som klarar testets alla tre punkter. De filmer som blir godkända blir stämplade med bokstaven A på reklamaffischer och på nätet för att visa åt biobesökarna att de klarat testet. (SVT 2013)